

MONEDE RARE DESCOPERITE LA PIUA PETRII JUD. IALOMIȚA ÎN CAMPANIILE ARHEOLOGICE DIN ANII 1993 ȘI 1994^{*}

de Paraschiva Stancu

Stațiunea arheologică Piua Petrii identificată în teren cu vatra așezării urbane medievale a Orașului de Floci a pus la îndemâna cercetătorilor un bogat material numismatic. Cercetările de suprafață din anii 1961, 1965 și 1968 ale Muzeului de Istorie Călărași au dus la descoperirea a două tezaur monedare medievale din sec. XVI-XVIII. Primul tezaur este format din 184 tripli groși polonezi și lituanieni, una din piese fiind erisă de episcopul Henry Juti, în 1597. Cea mai nouă piesă este din 1607.

Al doilea tezaur este alcătuit din 638 piese de argint din care tripli groși și 6 groși emiși de Sigismund I (1506-1548), Sigismund II (1548-1573), Ștefan Bathory (1576-1586), Sigismund III (1587-1632) pentru Polonia și Lituania. Dinarii ungurești din acest tezaur au următorii emitenți: Ferdinand I (1526-1563), Maximilian II (1563-1572), Rudolf II (1572-1608), Ștefan Bocskay (ca principe al Transilvaniei și rege al Ungariei), Mathias II (1611). Mai sunt și emisiuni ale lui Adam-duce de Tessin din 1597 (2 exemplare), Zeeland- 1601 (2 exemplare), Filip III Spania (1578-1621) - 21 exemplare și taleri emiși de Ferdinand I (1556-1564), Mathias II (1612-1619), Ferdinand II (1619-1637), arhiducele Maximilian (1618) și Leopold I (1623)¹.

La Piua Petrii au mai fost descoperite și monede antice; grecești, romane și bizantine. Printre ele se numără și un tezaur de denari și sesterți romani din sec. II e.n. - descoperit în timpul punctului Vadul Oii - monede în majoritate bătute în Dacia².

Achiziționarea de către Muzeul Național de Istorie a României în anul 1974 a unui tezaur descoperit în anul 1972 cu ocazia lucrărilor de modernizare a drumului național pe porțiunea Tândărei - Vadul Oii, a declanșat cercetările sistematice, desfășurate an de an începând cu 1975, de către un colectiv format din arheologi din secția de istorie medie a MNIR și Muzeul de Istorie Călărași.

Este vorba de un tezaur de aspri otomani, format din 427 monede, nasturi sferici de argint și două blocuri de monede lipite între ele în urma unui puternic incendiu. Toate piesele sunt akcele (aspri otomani) emise de Mehmed II cuceritorul Constantinopolului (1451-1481) în anii 1451, 1461, 1471 și 7 ateliere monetare: Edirne, Kostatiniye, Ayasluk, Bursa, Amasya, Novar și Serez³.

S-au descoperit și numeroase monede izolate în toate sectoarele unde s-au efectuat săpături: Mănăstire, locuințe, ateliere de prelucrare a osului, necropolă. Cea mai veche monedă din întregul complex arheologic este un cvarting emis de regele Ungariei, Sigismund I (1384-1437), iar cea mai recentă, o para emisă de sultanul otoman Mahmud II (1808-1839).

În anul 1980 s-a descoperit cel de al patrulea tezaur compus din 81 monede, arse, din care au fost identificate doar 9: 7 aspri de la Soliman I (1520-1566) și 2 dinari emiși în Ungaria în secolul XVI⁴.

Deci, numai cele patru tezaur însumează 1340 monede la care trebuie să adăugăm și pe cele izolate, al căror număr este greu de precizat cu exactitate, datele furnizate de publicații fiind de multe ori incomplete, dar se poate aprecia că ar depăși numărul de 250 exemplare.

Țările, emitenții, anii și nominalele sunt numeroase: de la monede otomane, ungurești, poloneze, lituaniene, germane cu valoare mai mică: cvartingi, dinari, soldino, aspri,

^{*} Mulțumim d-nei Anca Păunescu, șefa secției de istorie medie din MNIR, care ne-a pus la dispoziție materialul numismatic ce face obiectul acestui articol.

¹ N. Conovici, *Delimitarea teritoriului Orașului de Floci în vederea ocrotirii vestigiilor arheologice*, RMM, 1975, 2, p. 63-64, notă 11.

² Mina Pauker - *Monede antice grecești, romane și bizantine găsite la Piua Petrii*, CNA, 19, 1945 nr. 135-136, p. 53.

³ Paraschiva Stancu, *Un tezaur de aspri otomani descoperit la Piua Petrii*, CN, 3, 1980, p. 85-95.

⁴ L. Chițescu, T. Papasima, P. Vlădila, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, *Cercetările arheologice de la Piua Petrii (orașul de Floci, jud. Ialomița)*, in CA, 5, 1982, p. 134.

mangări, dirhemi, groși, tripli groși, sau mai mare - taleri - până la cu piesa de aur - imitație după un țechin venețian bătut în numele dogelui Domenico Contarini (1659-1675)⁵.

Campaniile arheologice din anii 1993 (13 monede) și 1994 (23 monede) au avut ca rezultat descoperirea unor piese cu care ne-am obișnuit: aspri otomani și dinari ungurești, lângă care au apărut însă și piese de o factură mai aparte. Este vorba de un ducat al Țării Românești emis de Vladislav II (1448-1456), o denga rusească - emisiune a lui Ivan IV Vasilievici (1533-1584), un fragment de dirhem otoman fals din secolul XVI. Majoritatea pieselor sunt perforate, rupte, crăpate, descentrate, șterse, multe dintre ele foarte friabile, prezentând urme de arsură, elemente ce au dus la identificarea lor cu mare dificultate.

Monedele descoperite în anul 1993 sunt: 9 piese otomane, trei ungurești și una lituaniană. Din rândul exemplarelor otomane se detașează cele două piese de bronz - mangări; unul este emis de Murad II (1421-1444; 1445-1451) iar celălalt de Soliman I (1520-1566). Aminteam apoi și asprii (akçe) emiși de Soliman I (1 exemplar) și de Murat III (2 exemplare) apoi un fals după un aspru emis de Soliman I și un fals după un dirhem emis în secolul XVI. Două monede otomane nu au putut fi identificate datorită gradului înaintat de uzură. Cele trei monede maghiare sunt dinari emiși de: Matei Corvin (1458-1490) la Baia Mare (1 exemplar), Vladislav II (1490-1516) la Kremnitz și în sfârșit un dinar emis de Maximilian II la Kremnitz în anul 1572. Cea de-a 13-a monedă este un gros emis de regele Poloniei, Sigismund III, pentru Lituania în anul 1626.

Săpăturile arheologice din anul 1994 a scos la iveală un număr de 23 de monede, cea mai importantă fiind un ducat al Țării Românești emis de Vladislav II (1448-1456). Apoi sunt monede otomane emise de Soliman I: un aspru emis la Edirne iar altul într-o monetărie ce nu a putut fi identificată. Un singur aspru emis la Canca este din timpul domniei lui Selim II (1566-1574), doi aspri emiși la Konstantiniye (Constantinopol) și două într-o monetărie neidentificată se încadrează în domnia lui Murad III (1574-1595). Următorul emitent este Mehmed III (1595-1603) cu un aspru emis la Canca și altul pe care monetăria este ștearsă. Din timpul sultanului Osman II (1618-1622) s-au descoperit patru aspri din care doi bătuți la Amid și doi într-o monetărie a cărui nume este ilizibil, iar Ibrahim (1640-1648) este reprezentat prin doi aspri: unul emis la Constantinopol celălalt la Misir. Cea mai recentă monedă otomană este un aspru emis de Mehmed IV (1648-1687) pentru care nu s-a putut preciza monetăria. Mai este o piesă, care nu a putut fi atribuită nici unui sultan, din cauza stării precare de conservare și am încadrat-o cronologic în secolul XVI-XVII.

Monedele emise în Ungaria sunt dinari: unul din timpul domniei lui Ludovic II, este emis la Kassau în anul 1521; Ferdinand I are doi dinari, ambii bătuți la Kremnitz dar cu anii rămași neprecizați: primul în 154? (1540-1549) iar cel de-al doilea în 155? (1550-1559). Pentru dinarul emis de Rudolf II în 1583, monetăria rămâne neprecizată.

Ultima piesă din acest lot este o denga emisă de Ivan IV Vasilievici (1533-1584).

Vom începe cu piesa de mare raritate ce reprezintă o deosebită importanță, atât istorică, cât și numismatică - ducatul emis de Vladislav II domnul Țării Românești. Tratatul de pace încheiat între Regatul Ungariei și Imperiul Otoman în anul 1452 la Adrianopole și ratificat la Seghedin, tratat pentru care a mijlocit și Vladislav II, pune capăt nesfârșitelor campanii militare și asigură domnului Țării Românești, libertatea de acțiune pe plan politic ce oferea și prilejul de a acorda mai multă atenție situației economice a țării. În aceste condiții sunt emiși, noii ducați ai lui Vladislav II de o calitate superioară celor ai predecesorului său, Dan II, atât din punct de vedere al greutateii cât și al calității metalului emiterea lor constituindu-se într-o reformă monetară. Din punct de vedere tipologic aceasta se reflectă în trei emisiuni succesive în perioada 1448-1452. Piesa noastră este un ducat tip comun muntean, tip I. Dăm în continuare, descrierea:

Av. ✦ 1WBΛΔΑΗCΛΔΘOHBΘOΔΓMB

Scut despicat în primul câmp semiluna deasupra stelei cu șase raze. În câmpul doi - trei fascii. Cerc perlat exterior, cerc perlat interior; ușor descentrat.

Rv. ✦ 1WBΛΔAH—CΛΔΘOHBΘA
Coif

închis în profil spre dreapta cu panaș

⁵ M. Maxim, *O luptă monetară în sec. al XVI-lea: padișahi contra aspru*, CN, 5, 1983, p. 134-137; p. 149, nota 85; p. 150 nota 90.

în față și spate. Deasupra, acvila spre dreapta cu capul întors spre stânga. Crucea de la începutul legendei se prelungește până pe spatele acvilei. Cerc perlat exterior; cerc liniar interior.
AR; 0,64 g; 13,5 x 14 mm; ←. MBR, nr. 256, tip general.

Ducatul lui Vladislav II pătrunde și în Moldova, un exemplar făcând parte dintr-un tezaur descoperit în comuna Cârpiți, jud. Iași.

O altă piesă ce ne-a atras atenția este denga, emisă de Ivan IV Vasilievici în prima parte a domniei, pe care apare titulatura sa - cneaz - căci, din 1547, va lua titlul de țar. Până acum este cunoscută prezența acestui gen de monedă în trei tezaure: cel descoperit în comuna Arsura (jud. Vaslui) - 2 exemplare, în componența căruia intră și dinari, aspri și taleri, apoi cel descoperit la Vlădila, (jud. Olt) - 1 exemplar, alături de aspri, dinari, taleri, dirhemi și în sfârșit, un tezaur descoperit într-o localitate necunoscută din jud. Ilfov (SAI) din care fac parte aspri și dirhemi.

Din lotul descoperit în anul 1993 face parte și un fragment dintr-un dirhem otoman ce nu a putut fi atribuit cu precizie unui sultan sau monetării, fragmentul reprezentând doar 1/3 din monedă. Este vorba de un fals, moneda fiind alcătuită dintr-un sămbure de metal comun (fier), placat cu argint, lucru vizibil pe porțiunea unde moneda este ruptă. Dacă moneda ar fi fost întreagă, nimic din aspectul ei nu ar fi atras atenția asupra intenției de falsificare, putând fi încadrată în rândul monedelor bune.

Dirhemul, moneda otomană asupra identității căreia s-au purtat numeroase discuții, este o monedă iraniană, adoptată de otomani în timpul sultanului Selim I. Ea a circulat sub denumirea de șahi, padișahi, șahini, folosită cel mai mult după aspri în cumpărături, împrumuturi, dotă de căsătorie, plata impozitelor, chiriilor, după cum este menționat în numeroase documente otomane. Care este identitatea acestei monede ee apare în izvoarele documentare, dar inexistentă sub acest nume în cataloagele numismatice.

În elucidarea acestei controverse și-au adus contribuția numismatul român Octavian Iliescu și istoricul Mihai Maxim, ce au lămurit faptul că dirhemul din aceste cataloage nu este altceva decât padișahi, șahi din documente.

Această monedă a fost din ce în ce mai căutată pe piața otomană, valoare ei crescând atât în vistierie cât și pe piață în proporție de 10 ori mai mare decât aspri.

Sub denumirea de șahini, această monedă a pătruns și în Țările Române. În 1590, însă, Poarta a cerut domnilor români și dregătorilor otomani să interzică orice tranzacție în padișahi, deoarece această monedă este în cea mai mare parte "calpă și de aramă". Acest fapt semnalat în documente este confirmat și de realitate, fragmentul de dirhem descoperit la Piua Petri făcând parte din această categorie. Semnalăm însă o scriere îngrijită cu un duct corect al literelor ce indică un atelier monetar cu meșteri pricepuți și abili, atelier ce bătea, poate, oficial aceste falsuri, în ultimul deceniu al secolului XVI sub sultanul Murad III, când se înregistrează cel mai mare număr de contrafaceri.

Numărul mare de piese descoperit pe o arie relativ restrânsă, precum și varietatea lor (sunt surprinse aproape toate speciile monetare ce se întâlnesc semnalate în documente și descoperiri) atestă importanța Orașului de Floci, atât ca punct de vamă cât și ca centru comercial unde se întâlneau negustorii ce veneau pe drumuri ce stăbăteau Orientul și Occidentul și se întretăiau pe teritoriul Țărilor Române.

COINS DISCOVERED AT PIUA PETRII DURING THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS FROM 1993 AND 1994

Abstract

This paper presents the coins discovered at Piua-Petrii (Orașul de Floci), during the archaeological excavations made in 1993 and 1994.

There is a short review of the numismatic medieval material that included treasures or isolated pieces discovered in that place.

The coins were issued in different countries, by a great number of rulers. Also the denomination are very varied. There are to be found silver coins such as kvartings, dinars, aspers, groats, 3 groats and talers. There are also gold imitations after a Venetian zecchino issued in the name of Domenico Contarini, doge of Venetia (1659-1675).

From the chronological point of view, the pieces discovered at Piua Petrii cover a period of about 5 centuries. The oldest one is a kvarting issued between 1430-1437 by Sigismund I (1384-1437) and the most recent is a "para" issued by Mahmud II (1808-1839). They come from many countries and mints: Hungary, the Ottoman Empire, Poland, Lithuania, the Holy Roman Empire, Ragusa, a.s.o.

The archaeological excavations from 1993 (13 coins found) and 1994 (22 coins) had as result the discovery of some common coins - Ottoman, aspers and Hungarian dinars. Beside them, some coins of a peculiar structure were also found. We point out a ducat issued in Wallachia by Vladislav II (AD 1448-1456), a Russian denga - an issue struck between

1533-1547 by the tzar Ivan IV Vasilievitch (1533-1584) and a fragment of a forged Ottoman dirhem issued in the 16th century.

It was emphasized the historical and numismatic importance, of the coin of Vladislav II. It is a rare coin, an unique discovery in the Eastern part of Wallachia.

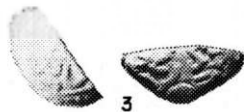
There are also discussed the other coins with short information regarding their presence there as well as their historic signification. The great number of coins discovered on a rather limited area, as well as their variety prove the importance of the town Oraşul de Floci, both as custom point and important commercial center.

EXPLICAȚIA PLANȘEI

1. Ducat emis în Țara Românească de Vladislav II.
2. Denga emisă de Ivan IV Vasilievici
3. Fals după un dirhem otoman emis în sec. XVI.

EXPLANATION OF PLATE

1. Ducat, issued by Vladislav II of Wallachia.
2. Denga issued by tzar Ivan IV Vasilievitch.
3. Forgery after an Ottoman dirhem issued in the 16th century.

Monede descoperite la Piua Petri

Tabelul I
Monede descoperite în anul 1993

Nr. crt.	Țară	Emitent	Datare	Nominal	Monetărie	Metal	Gr.	Diam.	Loc de descoperire
1	Imperiul Otoman	Murad II	1425-1444 1445-1451	mangâr	-	AE	2,77	15,5	S72E; □ 8-0,42 m.
2	Imperiul Otoman	Soliman I	1520-1566	akçea	-	AR	0,42	12/13	S72D; □ 17/18-0,61 m
3	Imperiul Otoman	Soliman I	1520-1566	mangâr	-	AE	1,46	11,5/12,5	S72D; □ 28/0,30 m
4	-	Fals după Soliman I	1520-1566	akçea	-	AE argintat	0,47	12	S72E; □ 8-0,46 m
5	-	-	sec. XVI	dîrhem		AE placat cu argint	0,67	15/6	S72D; □ 3-0,38 m, pe vatră
6	Imperiul Otoman	Murad III	1574-1595	akçea	Cezayır	AR	0,28	12/13,5	S72E; □ 14-0,60 m; M.309
7	Imperiul Otoman	Murad III	1574-1595	akçea	-	AR	0,27	11/12	S72D; □ 8-0,60 m
8	Imperiul Otoman	neprecizat	sec. XVI	akçea	-	AR	0,20		S72E; □ 12-0,75 m; M 315
9	Imperiul Otoman	neprecizat	sec. XVI	akçea	-	AR	0,15		S72D; □ 25-0,50 m; M 208
10	Ungaria	Matei Corvin	1482-1486	dinar	Bala Mare	AR	0,45	16	passim
11	Ungaria	Vladislav II	1490-1516	dinar	Kremnitz	AR	0,23	9/14	S72D; □ 8-0,38 m; M 228
12	Ungaria	Maximilian II	1572	dinar	Kremnitz	AR	0,35	14,5/15,5	S72E; □ 12-0,60 m; M 304
13	Lituania	Sigismund III	1626	gros	-	AR	0,47	16/17	S83; □ 1-0,38 m

Tabelul II
Monede descoperite în anul 1994

Nr. crt.	Țara	Emitent	Datare	Nominal	Monetărie	Metal	Gr.	Diam.	Loc de descoperire
1	Țara Românească	Vladislav II	1447-1448; 1448-1456	ducat	-	AR	0,46	13	Necropola 5; S.86 □ 8-0,65m; G2
2	Imperiul Otoman	Soliman I	1520-1566	akçea	Edirne	AR	0,17	rupt în trei fragmente	S.85; M.656
3	Imperiul Otoman	Soliman I	1520-1566	akçea	-	AR	0,21	9/10	S.86; □ 11; 0,65m; M.686
4	Imperiul Otoman	Selim II	1566-1574	akçea	Canca	AR	0,19	10/11	Necropola 5; S.86; □ 8; 0,65m; G2; M.699
5	Imperiul Otoman	Murad III	1574-1595	akçea	Kostantiniye	AR	0,19	fragmentară	Necropola 5; S.85; G2; M.659
6	Imperiul Otoman	Murad III	1574-1595	akçea	Kostantiniye	AR	0,22	10/10,5	Necropola 5; S.85; □ 6; G.2; M.665
7	Imperiul Otoman	Murad III	1574-1595	akçea	-	AR	0,25	11/12,5	Necropola 5; S.85; G.2; M.653
8	Imperiul Otoman	Murad III	1574-1595	akçea	-	AR	0,21	11/12	Necropola 5; S.86; □ 3; 0,55m; M.683
9	Imperiul Otoman	Mehmed III	1595-1603	akçea	-	AR	0,23	10/11,5	S.85; □ 10; M.660
10	Imperiul Otoman	Mehmed III	1595-1603	akçea	Canca	AR	0,28	12/14	S.85; □ 10; M.662
11	Imperiul Otoman	Osman II	1618--1622	akçea	Amid	AR	0,15	9/7	S.85; □ 9; M.665
12	Imperiul Otoman	Osman II	1618-1622	akçea	Amid	AR	0,15	7,5/10,5 din 2 fragmente	S.85; □ 9; M.665
13	Imperiul Otoman	Osman II	1618-1622	akçea	-	AR	0,10	10/12	S.85; □ 4; G.2; M.670A
14	Imperiul Otoman	Ibrahim	1640-1648	akçea	Misin	AR	0,25	2 fragmente	S.85; G.2; M.654
15	Imperiul Otoman	Ibrahim	1640-1648	akçea	Kostantiniye	AR	0,22	9/10	Necropola 5; S.85; G.2; □ 7; M.667

Tabelul II (continuare)

16	Imperiul Otoman	Mehmed IV	1648-1687	akçea	-	AR	0,23	12	Necropola 5; S.85; G.2; M.670
17	Imperiul Otoman	neprecizat	sec. XVI-XVII	akçea	-	AR	0,10	9/11	S.87; 0,70m; G.2; M.718
18	Ungaria	Ludovic II	1521	dinar	Kremnitz	AR	0,32	16	Necropola 5; S.87; □ 11; 0,50m
19	Ungaria	Ferdinand I	154 <?>	dinar	Kremnitz	AR	0,21	11/16	din umplutură-vatră
20	Ungaria	Ferdinand I	155<?>	dinar	Kremnitz	AR	0,25	13/15	S.86; 0,33m; M.693
21	Ungaria	Ferdinand I	1564	dinar	Kremnitz	AR	0,25	14/15	S.87; □ 3; 0,38m; G.2
22	Ungaria	Rudoif II	1583	dinar	Kremnitz	AR	0,19	16	S.1; □ 87
23	Rusia	Ivan IV Vasilievici (1533-1584)	1533-1547	denga	-	AR	0,20	8/6	Necropola 5; S.85; G.2; M.670C